

Písmo

1. Vztah řeči a písma

Jazyk - primárně **zvuková forma** (prostorové a časové omezení) – snaha o trvanlivější komunikační médium

Písmo - systém grafických značek/symbolů umožňující efektivní komunikaci (možnost rekonstrukce)

- základní předpoklady:

konvenčnost

ustálenost

systémovost

návaznost na konkrétní jazyk

- psaný text a mluvená řeč - **různé systémy**

řeč spontánně rozvíjená schopnost x **písmo** je artefakt vyžadující vědomé učení

- mluvená forma jazyka předchází psané formě (historicky i individuálně)

- písmo: **nástroj k záznamu informace** a **prostředek komunikace!**

- nejde o prostý záznam mluvené řeči; **písmena nereprezentují jednoznačným způsobem zvuky** (psané znaky a jejich kombinace bývají nějakým způsobem foneticky interpretovány)

systém písma: soubor grafických prostředků určených k záznamu informace formulované v přirozeném, mluveném jazyce

Písmo se vztahuje k jazyku, resp. jazykovým znakům (označující x označované).

Strategie zápisu jazykového znaku:

1. **sémiografie, ideografie:** odkaz přímo k vyjadřovanému obsahu (označované)
2. **fonografie, fonemografie:** odkaz na zvukovou formu (označující)

1. Ideografie

- vychází z obrázků - zjednodušení, schematizace, ustálenost formy a konvencionalizace

- zjednodušené a schematizované obrázky: **piktogramy** (ikonický charakter -vnější podobnost, či souvislost piktogramu a označovaného) – alternativní označení **ikona**

- k dešifrování obsahu stačí obvykle elementární důvtip; obrázky nemají jednotnou fonetickou interpretaci (každý jazyk po svém); použití v cestovním ruchu, průmyslu apod.

- **piktogram:** zobrazuje určitý předmět nebo jev (motivovaná podoba)

- **ideogram:** vztah mezi ním a označovaným pojmem je **nemotivovaný**, **arbitrární**

- ideografická písma (čínské, egyptské písmo) - část ideogramů vychází z piktogramů, ale vnější podobnost setřena... (viz čínské znaky pro vodu 水, slunce 日, dřevo (strom) 木, člověka 人, odpočinek 休, potok 川 atd.)

- ideogramy mají **symbolický** charakter (nutné učení)

a) letiště

201 Conveyor Chain Hazard	202 Roller Hazard	203 Chain/Gear Hazard	204 Bell/Gear Hazard	205 Gear Hazard
206 Conveyor Hazard	207 Belt/Wheel Hazard	208 Gear Hazard	209 Conveyor Hazard	210 Conveyor Hazard
601 Head Protection Required	602 Eye Protection Required	603 Ear Protection Required	604 Eye/Head Protection Required	605 Eye/Ear Protection Required
606 Lazer Hazard	607 Lazer/Eye Protection Required	608 Respirating Protection Required	609 Hand Protection Required	612 Equipment Starts Automatically

비상대피소	비상시 깨고 여시오	의사	맹견주의
머리 위 주의	인화물질 경고	뾰족한 물체 주의	밀지 마시오
애원동물 금지	음식물 반입금지	귀마개 착용	보안경 착용
사용후 전원차단	보안대 착용	손을 씻으시오	안전복 착용

Piktogram (motivované zobrazení)

Denotát (objekt)

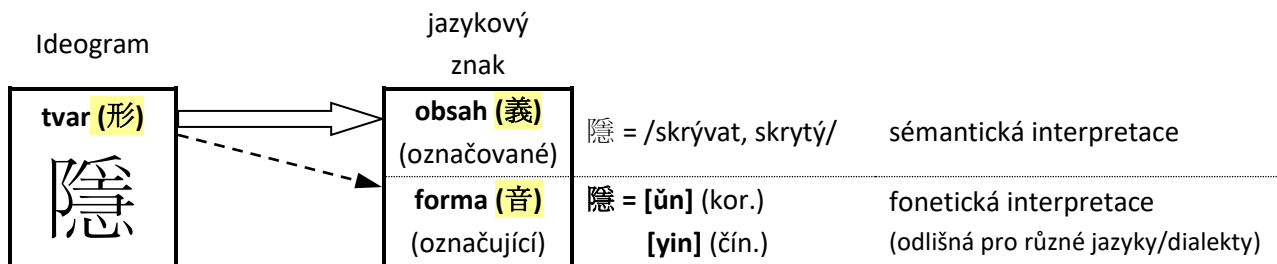
Ideogram (konvenční, nemotivovaná reprezentace)

Pojem (pojmenování)

Denotát (objekt)

- 2

Obrázek č. 3: Vztah ideogramu a fonetické formy jazykového znaku

- ideogramy odkazují ke **slovům/morfémům**, jako k základním funkčním jednotkám příslušného jazyka (**logogram** - logos = řeč, slovo, pojem, myšlenka)
- ideogramy – též **hieroglyfy** (egyptské, mayské písmo), **znaky** (čínské písmo)

Čínské znaky

- udávají se jako **typický příklad ideografického způsobu zápisu**
- platí více pro znaky psané klasické čínštiny (漢文), než pro zjednodušené znaky moderní čínštiny – ty nemají daleko ke slabičné abecedě (nejsou to čisté ideogramy)
- nejstarší doklady staré téměř 2500 let; nápisy na „kostech a želvích krunýřích“ - 갑골 문자 (甲骨文); zřetelně „obrázkový“ charakter (odvozené z piktogramů)

Tradiční dělení do **šesti skupin znaků**, tzv. 육서(六書, liùshū) (obr. č. 4)

- (1) 상형(象形) – zobrazení tvarů, původně piktogramy; např. 日, 月, 山, 川, 水, 艸, 木, 人, 目, 馬, 鳥, 魚, 弓, 門 (naučená evokace)
- (2) 지사(指事) – ukázání na věci, události; poukaz na děje a abstraktní pojmy, např. 上, 下, 一, 二, 三
- (3) 회의(會意) – spojené významy; použití kombinace existujících znaků, např. 戈 (kopí, halapartna) a 止 (zastavit) dávají dohromady 武 (vojenský, původně ukončit ozbrojené nepokoje); 人 (člověk) a 言 (slovo) se spojují ve znaku 信 (důvěra); (v řadě případů chybná etymologie)
- (4) 형성(形聲) – forma a zvuk; nejpočetnější skupina, složené znaky skládající se z **významové složky** (의부/意符, 義符) a **fonetika** (음부/音符), např. 江 a 河 mají společnou složku 氵 naznačující význam (voda) a liší se fonetiky 工 a 可, které určují čtení
- (5) 전주(轉注) – významově odvozené znaky (poněkud vágní kategorie); něco ve smyslu synonym, popř. znaků s přeneseným významem; **stejná forma – různý význam**
- (6) 가차(假借) – fonetické výpůjčky; existující znak se použije pro označení podobně znějícího slova; **stejný zvuk – různý význam**

Dnešní systém klasifikace a řazení znaků ve slovnících: tzv. **radikály** (strukturní složky výstavby znaku), korejsky 부수(部首)

Nevýhody: relativní složitost (max. přes 30 tahů, desítky tisíc různých znaků); nutnost učení **tvaru, významu a fonetické interpretace** (čtení)

Reálné požadavky na znalost znaků:

160 nejfrekventovanějších znaků tvoří zhruba 50% běžného textu

360 znaků – 70%

950 znaků – 90%

2400 znaků – 99%

3800 znaků – 99,9% běžných textů (málo frekventované znaky jsou velmi často vlastní jména)

Faktory přežívání:

- (dříve) společenská prestiž – symbol vysokého a ušlechtilého písemnictví
- pojící prvek různých jazyků a dialektů (rozumí mluvčí různých jazyků, nahlas přečtou po svém)
- kompenzace významové nejednoznačnosti fonetického přepisu (ozřejmění významu, usnadnění čtení)

2. Fonografie, fonografický zápis

- vývoj z ideografie – ideogramy odkazující na fonetickou formu začaly být spojovány s konkrétním zvukem – měly vlastní **fonetickou interpretaci** (viz obr. 3)
- v přirozeném jazyce potřeba zaznamenat slova s abstraktním obsahem, gramatické tvary slov a jednotky s gramatickým významem → **původně ideogramy se začínají používat jako fonetické značky** – přirozený vývoj
- **nepoužívá se čistě fonografický zápis** – **písmo je vždycky kompromis** s různou mírou odkazu k zvukové formě a pojmovému obsahu (fonetická i sémantická interpretace); **jeden z obou způsobů psaní (ideografický x fonografický), ale bývá pro jazyk základní**

Fonografický zápis předpokládá **segmentaci zvukové podoby řeči**; podle úrovně segmentace lze rozlišovat:

- písmo slabičné**
- písmo hláskové**

Slabičné písmo (syllabografie)

- historicky starší způsob fonografického zápisu, zpravidla odvozené z ideografického písma
- základní grafické jednotky **syllabogramy**

Problém: přirozené jazyky mívají řádově až **tisíce různých slabik** (nutný rozsáhlý inventář syllabogramů)

- **vhodné pouze pro jazyky s omezenějším počtem slabik (s jednodušší slabičnou strukturou).**

Mezopotámie - akkadské klínové písmo; původně cca 1000 základních slabičných grafémů

Japonsko - kany (hiragana, katakana) řádově desítky značek

Základ pro tvoření slabičných abeced na Dálném východě - čínské znaky. Možnost využít:

- významovou složku znaku** - **hun** 訓(훈), popř. **sők** 釋(석)
- zvukovou složku** - **üm** 音(음)

Různá čtení:

훈독/訓讀 (přečte se ekvivalent = překlad) x **음독/音讀** (přečte se čínská výslovnost = fonetický přepis).

Obrázek č. 5: Významová a zvuková složka uváděná u znaků (např. význam 아버지; čtení 부)

- původně u ideografického zápisu využití čistě zvukové složky omezené (přepis vlastních jmen (propií), nebo pro přepis slov cizích jazyků apod.)

Předpoklady pro vývoj sylabogramů ze znaků:

- sjednocení výběru znaků pro přepis konkrétních slabik
- zjednodušování tvarů
- redukce počtu grafémů

Hláskové písmo

- (zjednodušeně) grafémy/písmena reprezentují hlásky
- předpokládá vysoký stupeň abstrakce - **hlásky nemají fonetickou realitu**
- písmo je založené na abstraktní segmentaci – **popis, interpretace** příslušného jazyka
- odráží významově distinktivní aspekty → grafémy „hláskového“ písma reprezentují **fonémy**

Přesnější označení - **fonologické**, nebo **fonemografické** písmo (zachycení langue, nikoliv parole)

- čistě fonetické způsoby zápisu se v běžné praxi nepoužívají (detailní fonetické informace nebývají potřeba)
- v pravopise se často uplatňuje i **morfologický princip** (podrobněji v kapitole pravopis)
- ani u převážně fonemografických systémů zápisu neplatí jednoznačná korespondence foném – grafém (obousměrně polyvalentní); (např. v aj písmeno „a“ čteno 11 způsoby; hláska [u] je zapisována 80 různými způsoby!!)

- tradiční dělení **ideografický – sylabografický - fonemografický** způsob zápisu není příliš vhodný pro popis reálně používaných písem (jedná se o abstraktní konstrukty podobně jako v jazykové typologii)

Modifikovaná typologie písem

1. logosyllabary (morphosyllabary) – logo/morfosylabické

znak=slovo/morfém (označuje význam i zvuk)

2. syllabary - slabičné

znak=slabika (fonetická interpretace bez přímého odkazu k významu)

3. abadžád – konsonantické písmo

znak/grafém=konsonant; např. semitská/arabská písma (vokály „vkládány“ čtenářem)

4. abeceda – hláskové písmo

znak/grafém=hláska/foném (konsonant, nebo vokál)

5. abugida

znak/grafém=konsonant + vokalizační značky pro samohlásky (sanskrt)

6. featural script

tvary grafémů korelují s fonetickými rysy vyjadřovaných segmentů (hangul)

Korejské písmo

- v současnosti originální hlásková abeceda známá pod názvem **한글** („velké/jediné (한), n. korejské (韓) písmo“; srov. oficiální název Koreje od roku 1897-1910 – 대한제국 (大韓帝國) – Velko-korejské císařství).
- původní název **훈민정음** (訓民正音), neboli „Správné hlásky pro poučení/vzdělání lidu“
- určeno prostému lidu → **언문**(諺文) – „písmo zapisující prostou, vulgární, lidovou řeč“
- uživatelé rozlišení i genderově – velký podíl žen → **암글/암글** („samičí, ženské písmo“; 암 x 수)

- na konci 19. stol. požadavek jednoty psaného a mluveného jazyka (언문일치; 言文一致) - označení **국문 (國文)** „státní, národní písmo“ (**písmo i texty** v mateřském jazyce v opozici ke klasické čínštině 한문(漢文)).
- používán i hybridní styl psaní (korejské písmo proložené čínskými znaky 한자) - „**smíšené užití národního a čínského textu**“ 국한문혼용(國漢文混用), přesnější je „**smíšené užití národního a čínského písma**“ (국한자혼용, 國漢字混用).
- v dnešním úzu 국문 = „**národní písemnictví, texty, literatura**“ (srov. obor 국어국문학).
- analogicky k označení korejštiny „naše řeč“ (우리말) - **우리글, 우리글자, 우리 문자** („naše písmo“).
- v SK **조선글, 조선 글자, 조선 문자** „korejské písmo“.

U korejského písma je doložená doba vzniku – 1. pol. 15. století; písmo se používalo už dříve...

- první doložené písmo v oblasti Korejského poloostrova - čínské znaky (I Kimun a další).
- hypotézy o existenci vlastního korejského písma v době starověkého království Čosŏn (tzv. 가림토 문자) – nepodložené (vychází ze zdrojů považovaných za podvrhy).

Čínské znaky na Korejském poloostrově

- šíření klasické čínštiny a znakového písma v oblasti severovýchodní Asie ≈ **šíření latiny a latinky** v rámci středoevropského a západoevropského kulturního okruhu

Evropa:

- **latina** - prestižní **jazyk**, spojený s náboženskou ideologií, kulturou a učeností
- **latinka** – **písmo**; původně zápis latiny, následně adaptované pro zápis místních „vulgárních“ jazyků

Severovýchodní Asie (Korejský poloostrov):

- **klasický psaný jazyk** vyspělejší čínské kultury - **klasická čínština** 한문 (漢文)
- **znakové písmo; čínské znaky** 한자 (漢字) (prostředek zápisu čínštiny, popř. místních „dialektů“)

- na rozdíl od středověké latiny v Evropě se klasickou čínštinou na Dálném východě nemluvalo (velké regionální odlišnosti ve fonetické interpretaci (čtení) znaků)
- kulturní oblast **čínských znaků** (한자문화권/漢字文化圈)

Pokusy o využití čínských znaků k zápisu korejštiny - problémy spojené s povahou čínského písma:

- ideografický zápis – problematický zápis vlastních jmen (bez zřejmého smyslu), různých slovních tvarů a gramatických jednotek (korejština na rozdíl od izolující archaické čínštiny morfologicky bohatý jazyk s aglutinačními rysy)
- navázáno na fonologický systém čínských dialektů (jednodušší slabičná struktura, omezený počet zapísatelných slabik v případě fonetického přepisu)
- v období Korjŏ vrchol snah o zápis korejštiny pomocí znaků – neohrabaný, ale víceméně funkční
- s nástupem dynastie Čosŏn posílení kultu Číny (사대주의) - **psaná čínština jediné médium civilizované písemné komunikace**.
- dominance **hanmunu** (psané čínštiny) v oficiální komunikaci do **konce 19. století**

Hanmun (한문/漢文)

- zřízení chanských správních okruhů **한사군 (漢四郡)** po dobytí království Ůman čosŏn v roce **108 př. n. l.**
- čínština jako jazyk okupační státní správy (omezený vliv na místní populaci)
- větší rozšíření od **4. století n. l.** - formování **Tři království** (Kogurjo, Pekče, Silla)
- klasická čínština jazyk státní správy a diplomacie (vnitrostátní i mezinárodní psaná komunikace)
- mocným impulsem pro šíření klasické čínštiny bylo přejímání náboženství, filozofie a politické ideologie z Číny (konfuciánské akademie, buddhistické kláštery)
- postupné zavádění úřednických zkoušek s požadavkem znalosti *hanmunu*

Korea má vlastní hláskové písmo, ale převážná část odkazu klasického písemnictví čínsky psané texty! (dvorní a diplomatické dokumenty, kroniky, filozofické a odborné spisy, poezie i próza)

- používání klasické čínštiny → pronikání sinokorejské slovní zásoby do korejštiny (první velké korejské slovníky z poloviny 20. stolení přes 70% sinokorejských hesel!)
- ovlivnění psané korejštiny stylisticky - **hanmuntchu** (한문투; 漢文套)
  - minimální podíl domácí slovní zásoby
  - používání relativně omezeného inventáře gramatických prostředků
  - z hlediska korejštiny těžkopádná struktura)
- ovlivňování v obráceném směru – interference *hanmunu* s mluvenou korejštinou
  - změna základního slovosledu (korejština SOV x hanmun SVO)
  - vkládání gramatických morfémů za významové části slov

První náznaky se objevují už na stéle krále Kwanggetchoa (광개토왕; 廣開土王) z r. 414 (Kogurjŏ).

Obr. stéla krále Kwanggätcho

2. rok vlády krále Čangsuwanga (414)
rozměry cca 6 x 1,5 x 1,5 m
alternativní název: stéla krále Hotchäwanga

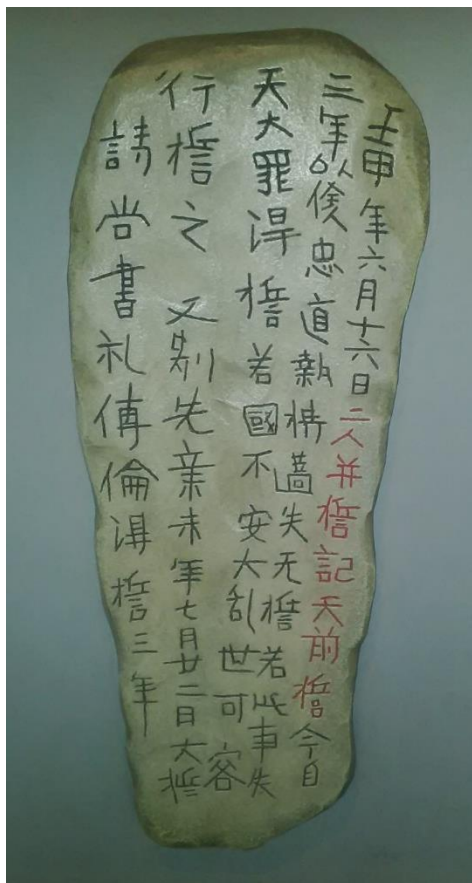

popsány všechny čtyři strany
znaky o velikosti 14-15 cm
celkem 1775 znaků, z toho 1534 čitelných

Pamětní kameny z království Silla (552, 612, 672, 732)

- uspořádání znaků v čínském textu podle pravidel korejského slovosledu tzv. **sŏgičche** (서기체, 誓記體) (přísaha z roku imsin).

- později sporadický zápis gramatických morfémů (zprvu významové ekvivalenty, později fonetické výpůjčky)
- texty jsou zpravidla z neoficiální oblasti – lidový, vulgární hanmun

Cca 7. stol. – **systematizace** změn v užití *hanmunu*; od 13. století označení **idu** (吏讀/吏頭)

Idu (吏讀/吏頭)

Slovníková definice - obecně **způsob zápisu korejštiny** s využitím zvukové a významové složky čínských znaků, který se rozvíjel od doby království Silla.

- texty zapsané čínskými znaky, uspořádané **podle korejského slovosledu**
- často s vepsanými partikulemi a koncovkami (souhrnně tcho) ke jmenným a slovesným výrazům

V širším slova smyslu označení pro **všechny způsoby nestandardního užití znaků** včetně specifických systémů **hjangčchal**, **kugjōlu** a fonetických výpůjček pro zápis vlastních a místních jmen.

Definice **idu** ve standardním slovníku:

이두 (吏讀/吏頭) [이 : 두]

<언어> 한자의 음과 뜻을 빌려 우리말을 적은 표기법. 신라 때에 발달한 것으로, 넓은 의미로는 향찰, 구결 및 삼국 시대의 고유 명사 표기 따위의 한자 차용 표기법들을 통틀어 이르는 말로 쓰나, 일반적으로는 한자를 국어의 문장 구성법에 따라 고치고 이에 토를 붙인 것을 이른다.

Název:

- v dokumentech se (až) **od 13. století** objevuje pod **různými názvy**:

이두(吏讀), 이두(吏頭), 이투(吏套), 이도(吏道), 이도(吏刀), 이토(吏吐), 이서(吏書)

이찰(吏札), 이문(吏文)

- nejsou úplná synonyma (이문 je spíš specifický úřednický styl)

이(吏) - nižší úředník

도(讀·道·刀·頭·吐) - "koncovky", "interpretační značky"

찰(札) - "dopis"

문(文) - "text"

Volný překlad: "idu" = "značky, text, písmo používané nižšími úředníky (吏胥)"

- autorství systému idu tradičně připisováno **Söľčchongovi** (설총, cca 655-?)

Jako jeden z "deseti mudrců" a "tří literátů" království Silla, údajně učil žáky tak, že četl základní kánon konfuciánských děl místním dialektem, tj. korejsky (삼국 사기 - 以方言讀九經 訓導後生) - na konci období Korjŏ považován za tvůrce idu/hjangčchalu/kugjŏlu

- v reálu evoluce, různorodý systém

Možnosti využití čínských znaků jako morfosylabického písma:

Tři složky čínského znaku:

1) grafická forma (形), která má:

2) sémantickou interpretaci (významový obsah) - 훈(訓) / 석(釋) / 새김

3) fonetickou interpretaci (zvukovou složku, čtení) - 음(音)

- původně nedílné spojení

Možnost omezení funkčnosti grafické formy (형) a použití:

a) k vyjádření významového obsahu; **sémantický zápis, ideografie** - bez ohledu na původní fonetickou interpretaci znaku (음)

b) k zápisu základních artikulačních jednotek, slabik; **fonetický přepis** - pomíjí původní význam znaku (훈/석)

V reálu část znaků sémantický zápis, část znaků fonetický přepis – **hybridní zápis**

ad a) sémantický zápis

- „nové, domácí čtení“ (v zásadě překlad)

Problémy sémantického zápisu:

- zápis **vlastních jmen**, proprií (osobních, místních...) – často chybí povědomí o původním významu
- zápis **gramatických morfémů** (čínské znakové písmo čínštinu jako **jazyk s převážně izolujícími rysy** x korejština s **rysy aglutinačního jazyka** - k významové části se připojuje bohatý inventář gramatických morfémů, chybí znaky s odpovídajícím mluvnickým významem).

Příklady možného vyjádření gramatických morfémů významovými ekvivalenty:

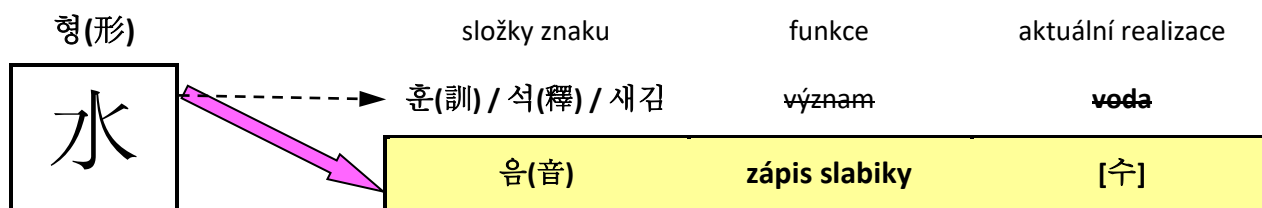
者 – nominalizace, tematizace ("ten, který"); ekvivalent partikule **은/는**

以 – instrumentál, příčina ("s tím, tímto"); ekvivalent partikule **로(서)**

中 – lokativ ("uprostřed"); částečný ekvivalent partikule **에**

ad b) fonetický přepis

- využití čistě zvukové složky znaku bez ohledu na původní význam - znaky jako **slabičná abeceda**

- **fonetické výpůjčky** (가차/假借) i v samotné čínštině

- zápis stejně znějících slov, n. vlastních jmen
- přepis slov cizích jazyků

Fonetický přepis sanskrtských slov do čínštiny (český přepis – znaky [pinyin/korejština])

Kášjapa - 迦葉 [Jiashe/가섭]

naraka (peklo) - 那落迦 [naluojia/나락가]

Šákjamuni - 釋迦牟尼 [Shijiamouni/석가모니]

karma - 羯磨 [jiemo/갈마]

Suméru (hora) - 須彌山, 蘇迷漏 [Xumishan/수미산, 소미루]

buddha - 佛陀 [fótuó/불타]

abhidharma (texty kánonu) - 阿毘達磨 [apidamo/아비달마]

bódhisattva - 菩提薩埵 [putisatuo/보리살타]

Fonetický přepis slov jazyka království Korjŏ – 계림유사/鷄林類事

孫穆/Sun Mu, po roce 1103, cca 360 slov

- fonetická interpretace podle dnešní výslovnosti (pinyin/한자음); v závorce ekvivalent v moderní korejštině

天曰漢榛 – nebesa se řeknou „hannai/한내“ (하늘)   水曰沒 – voda ... „mei/몰“ (물)

雲曰屈林 – mrak ... „qulin/굴림“ (구름)   眼曰嫩 – oko ... „nen/눈“ (눈)

風曰孛纜 – vítr ... „beilan/발람“ (바람)   耳曰愧 – ucho ... „kui/괴“ (귀)

雪曰嫩 – sníh ... „nen/눈“ (눈)   足曰潑 – noha ... „po,bo/발“ (발)

一曰河屯 – jedna ... „hetun/하둔“ (하나)   亡曰朱幾 – zahynout ... „zhuji/주기“ (죽다, 죽기)

七曰一急 – sedm ... „yiji/일곱“ (일곱)   大曰黑根 – velký ... „heigen/흑근“ (큰)

今日曰烏榛 – dnes ... „wunai/오내“ (오늘)   高曰那奔 – vysoký ... „naben/나분“ (높은)

牛曰燒 – kráva ... „shao/소“ (소)   深曰及欣 – hluboký ... „jixin/급흔“ (깊은)

- dnešní sinokorejská výslovnost zachycuje podobu korejských slov věrněji, než současná výslovnost ve standardní čínštině! (konzervace tehdejší fonetické interpretace v sinokorejské výslovnosti)

- přepis cizích slov pomocí fonetických výpůjček - **fonetický překlad** (음역/音譯).

Příklady fonetického přepisu gramatických morfémů (v hranatých závorkách uvedeno dnešní čtení):

隱 (skrytý) [은] → zápis tematizační partikule 은

是 (tento, to; správný) [이/시] → zápis partikule nominativu 이

果 (plod) [과] → zápis partikule spojovacího pádu 과

矣 (zvolací částice) [의] → zápis partikule genitivu 의

叱 (hubovat) [질] → zápis vkladného 入 - genitiv (neživotný); naznačení intenzivní výslovnosti

乙 (druhý znak cyklu; pták) [을] → zápis partikule akuzativu 을

- **ustálení zápisu** - k zápisu jedné určité slabiky byl používán jeden určitý znak

(teoreticky může být stejná slabika zapsána až desítkami různých znaků, např. [은] → 隱, 銀, 恩, 殷, 垠, 閏, 懋, 听...); později [은] → 隱

- **zjednodušení formy znaků** – zmenšení počtu tahů, popř. změna uspořádání.

- v japonštině vznik plnohodnotné slabičné abecedy *hiragana* a *katakana*.

Zjednodušování znaků v hiraganě

无 えん	和 わ	良 ら	也 や	未 ま	波 は	奈 な	太 た	左 さ	加 か	安 あ
爲 ゐ	利 り	美 み	比 ひ	仁 に	知 ち	之 し	機 き	以 い		
留 る	由 ゆ	武 む	不 ふ	奴 ぬ	川 かわ	寸 す	久 く	宇 う		
恵 え	礼 れ	女 め	部 ぶ	祢 ね	天 てん	世 せい	計 けい	衣 い		
遠 えん	呂 ろ	与 よ	毛 も	保 ほ	乃 の	止 と	曾 そう	己 こ	於 お	

- v korejštině ukončení vývoje u omezeného inventáře pomocných značek v **kugjolu** (viz dále)

Možné důvody:

- složitější slabičná struktura korejštiny (velký počet slabik, které je třeba zapsat – přes 2,5 tis.); v sinokorejském čtení pouze cca 500 slabik – ostatní nemají adekvátní znakový zápis; možnost dodat stávajícím znakům novou fonetickou interpretaci → užití řádově tisíců grafémů – neefektivní

ad c) hybridní zápis

- kombinovaný způsob obou předcházejících

- významová část slova se zapsala znakem odpovídajícího významu (přečetl se jeho 훈)

- gramatické sufixy, tj. partikule a koncovky se zapsaly pomocí ustálených fonetických výpůjček

Příklad kombinovaného způsobu zápisu

知遣 [알고; 본음: 지견] (知 알 지) – „vědět a“

無去乙 [없거늘; 본음: 무거을] (無 없을 무) – „není, a přesto...; ježto není...“

無亦 [없스여/어오이여; 본음: 무역] – „bez něčeho; ježto není“ (없이, 없어요, 없기에, 없으므로)

是去乙等 [이거늘든; 본음: 시거을등] – „totiž“ (-이거든, -이엇거든)

- neohrabaný způsob (v jakém významu, funkci, nebo čtení je znak použitý?)

Systém idu - hybridní způsob zápisu

- vycházel z klasické čínštiny
- použití sémantických a fonetických výpůjček k zápisu korejských jmenných výrazů, sloves, adverbů, koncovek členících promluvu, nebo vyjadřující gramatické významy a funkce
- obtížně srozumitelné pro člověka znalého pouze klasické čínštiny

„Výrazy idu“ (이두어/吏) - jazykové prvky specifické pro idu

- často výslovnost odlišná od původní fonetické interpretace příslušných znaků (본음)
- idiomatická významu, tj. výrazný významový posun oproti původnímu základnímu významu znaku

Příklady výrazů idu (z technických důvodů je na některých místech „spodní a“ nahrazeno „ů“).

jmenné výrazy

衿記 [깃기; 본음: 금기] - "soupis děleného majetku", "soupis vybraných daní" (dle znaků "límeček", "zápis")

題音 [데깁; 본음: 체음] - "úřední oznam, vyjádření, odpověď"

zájmena

矣身 [의몸; 본음: 의신] - "toto, tělo, sám, vlastní" (zvrtné)

其矣身 [그의몸, 저의몸; 본음: 기의신] - „onen člověk“

他矣 [남의; 본음: 타의] - "jeho, jejich, cizí"

adverbia

茂火 [더부러/더브러; 본음: 무화] - „spolu“

Použitelné, ale neohrabané - potenciální **nejednotnost v sémantické a fonetické interpretaci grafických symbolů**.

Ilustrativní příklady různých způsobů použití a interpretace čínských znaků pro korejštinu:

1. uplatnil se **původní význam znaku** se **sinokorejskou výslovností**: 流水 čteno [유수] s významem "tekoucí voda" (použití jako v klasické čínštině 漢文)
2. uplatnil se pouze **původní význam znaku** **bez ohledu na sinokorejskou výslovnost**; znak se „přeložil“ a přečetl korejsky: 流水 čteno [흐르는 물]
3. uplatnila se **pouze sinokorejská výslovnost znaku**, **bez ohledu na původní význam**; hojně užíváno u zápisu gramatických elementů 隱(은), 伊(이), 尼(니), 果(과), nebo přepisu vlastních jmen
4. **kombinace uvedených způsobů**, tj. významová část slova sémantický zápis, gramatická část fonetický přepis: 爲古(하고), 爲也(하야)

Evoluční vývoj (≠ přímočarý proces)

1. **modifikace klasické čínštiny** - určitá míra adaptace, ovlivnění korejštinou; struktura vět odpovídá alespoň zčásti korejštině (pozice předmětu a modifikujících prvků), občas nestandardní použití a distribuce znaků
2. **rozvoj zápisu korejských gramatických prostředků** - k pokorejšťnému slovosledu se přidává rozrůstající se inventář gramatických značek/koncovek (토); zpočátku spíše překládaných (者, 以, 中) – sémantické výpůjčky.
3. **rozšířené užití fonetických výpůjček**, tj. využití původního sinokorejského čtení znaků; zpočátku užíváno pro zápis vlastních jmen (osobních, místních, úřadů atd.), později pro korejské gramatické morfémy; ustálení inventáře a zjednodušování grafické formy – (nezavršené) směřování ke slabičné abecedě.

Vrchol ke konci Korja – s nástupem Čosönu se stal jediným „**pravým, ryzím písmem**“ (진서/眞書) *hanmun*. *Idu* mělo omezenou oblast užití na lokální státní správu na nižších úředních stupních – prostředek pro místní úřednictvo pro komunikaci s poddanými a mezi sebou.

Rozdělení funkčních oblastí využití jednotlivých písem po vytvoření *hunmindžöngŭm*:

- didakticky a prakticky zaměřené písemnosti (náboženské texty, mravnostní a rituální příručky, zemědělské a zdravotnické učebnice atd.) příležitostně vydávány až ve **třech verzích**
  - originál zpravidla v *hanmunu*
  - překlady do *idu* a *čöngŭmu* (korejský překlad označovaný jako 언해/諺解).
- podobně ve třech „jazykových mutacích“ šířeny i královské výnosy a výzvy k poddaným

Sociální a funkční rozvrstvení oblasti užití systémů písem v předmoderní Koreji:

1. 한문 – urození literáti a vyšší úředníci (선비) v **oficiálním stylu**
2. 이두 – nižší úředníci a vrstva 중인 (právní a lékařské texty); **neoficiální kontexty**
3. 훈민정음 – prostí poddaní a ženy; v soukromé korespondenci od panovníka po neurozené vrstvy - žánr „**vulgárních dopisů**“ (언간/諺簡); použití při výuce, často předstupeň výuky klasické čínštiny (přepis výslovnosti znaků, zápis korejských morfémů k usnadnění čtení a porozumění)

Základní opozice funkčních oblastí jednotlivých způsobů zápisu:

oficiální komunikace ve veřejné sféře (*hanmun*) x neoficiální (*idu*) x soukromá komunikace (*čöngŭm*).

Hjangčchal (향찰/鄉札)

Definice (정의)

향찰(鄉札)

표준국어대사전:

<언어> 신라 때에, 한자의 음과 뜻을 빌려 국어 문장 전체를 적은 표기법. 특히 향가의 표기에 쓴 것을 이른다.

한국민족문화대백과사전:

차자표기법(借字表記法)의 하나. 우리말을 차자로 완전히 기록할 수 있었던 표기법이다.

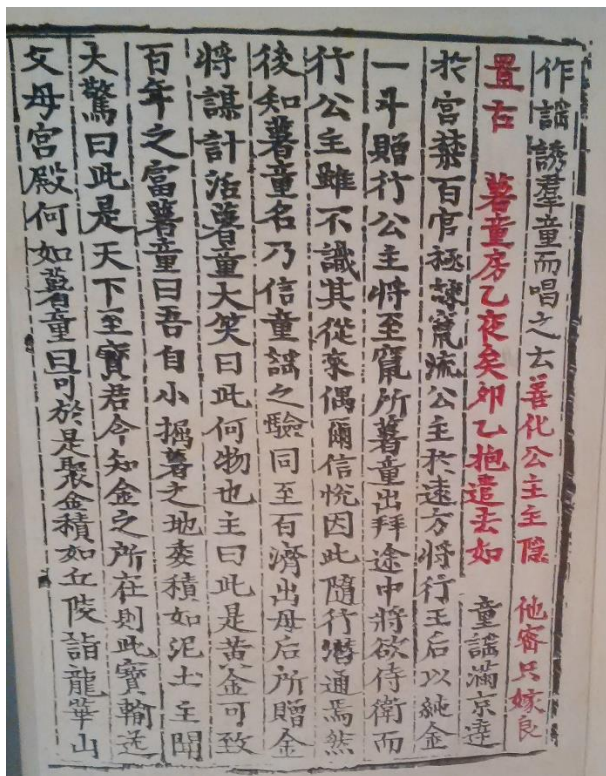
- systém písma, který si vypůjčuje čínské znaky (차자표기법/借字表記法), resp. jejich sémantickou i fonetickou složku (뜻과 음을 빌리다), a zaznamenává s jejich pomocí korejštinu
- definujícím rysem možnost zapsat jeho pomocí **celé korejské věty** (국어 문장 전체를 적음), resp. **úplně zapsat korejštinu** (우리말을 완전히 기록할 수 있음)
- odlišnost od *idu*, nebo *kugjŏlu*, které v zásadě jen přizpůsobovaly *hanmun* korejštině
- **nejrozvinutější a nejpokročilejší způsob zápisu korejštiny čínskými znaky** (vrchol snahy)
- termín **hjangčchal** se objevuje v *Kjunjödžönu* (Vyprávění o mnichu Kjunjŏ) z roku 1075 (autor 혁연정)
- předpokládá se rozšíření a užití tohoto způsobu zápisu už **od poloviny 8. až do 13. století**
- Hjang* - „rodiště“, „rodné místo“ (srov. 고향), šířeji pak „oblast, region“
- Čchal* - „dopis“, „veřejný dokument“, „psaní“

- dochováno prakticky jen v písních/básních **향가** (鄉歌, „písň z rodného kraje“)
- 11 básní v *Kjunjödžönu* (균여전/均如傳, 1075)
- 14 básní v *Samguk jusa* (삼국유사/三國遺事, 1285)
- někdy se řadí též další básně z období Korjŏ (např. *Smutnění za dva generály* 도이장가 /悼二將歌 od krále Jedžonga z roku 1120).

- omezený dochovaný korpus textů - není možný zevrubnější popis systému (navíc básně...)
- *hjangga*, resp. jazykové prvky, které se v nich objevují, nejsou dodnes úplně a dopodrobna vyloženy (překlady se často opírají o pozdější verze básní).

Zápis písně o princezně Sŏnhwa, Sŏdongovi a jejich údajných tajných schůzkách (starověký příklad manipulace pomocí fakenews)

Obecné charakteristiky:

1. jednotlivé části věty uspořádány v souladu s korejským slovosledem (한국어 어순)
2. slovní tvary (어절/語節) zapisovány kombinací využití sémantické složky znaku pro významovou část slova (독자/讀字) a fonetické složky znaku (가자/假字) pro zápis gramatických morfémů, tj. partikulí a koncovek (토/吐)
3. gramatické morfémy jsou zapsány téměř úplně (pádové a pomocné partikule, koncovky ukončeného i neukončeného přísudku); rozdíl oproti *idu*, kde byl inventář zapisovaných *tcho* omezený.

- vývoj od pozměněné klasické čínštiny (변체 한문 → 이두), přes rozvinutý systém zápisu korejských morfémů v čínském textu (구결), až po téměř plnohodnotný zápis korejštiny pomocí čínských znaků (향찰).

Nedostatky podobné jako u *idu*:

- a) nejednoznačnost užití znaku - uplatnění významové složky, nebo fonetické?
  - b) spojení znaků s fonologickým systémem čínštiny (čínských dialektů) – absence znaků pro zápis značného počtu korejských slabik – možné pouze přibližné zachycení znakov s podobnou výslovností
- už ke konci období Korjŏ mizí z užívání (snížená společenská poptávka; nástup neokonfuciánských literátů a zesílení kultu čínské kultury reprezentované čistým jazykem).

Kugjöl (口訣), korejsky '입궂'

Definice:

표준국어대사전

<언어> 한문을 읽을 때 그 뜻이나 독송(讀誦)을 위하여 각 구절 아래에 달아 쓰던 문법적 요소를 통틀어 이르는 말.

‘隱(은, 는)’, ‘伊(이)’ 따위와 같이 한자를 쓰기도 하였지만, ‘이(伊의 한 부)’, ‘ㄱ(匡의 한 부)’ 따위와 같이 한자의 일부를 떼어 쓰기도 하였다.

[비슷한 말] 현토(懸吐).

한자사전

1. 한자를 빌어 한문의 구절 끝에 다는 우리말식 토(吐).

2. 한문(漢文)의 글 뜻을 명백(明白)히 하거나 읽기 쉽게 하기 위(爲)하여 한문(漢文) 중간(中間) 중간(中間)에 끼워 넣는 우리말 요소(要素).

가령, '萬物之中匡(애) 唯人是(이) 最貴爲尼(니) (만물(萬物) 가운데 사람이 가장 귀(貴)하니) '에서 匡, 是, 爲尼와 같은 것

한국민족문화대백과사전

한문(漢文)에 토(吐)를 넣어 읽는 한국적 한문독법(漢文讀法) 내지는 그 읽은 내용까지를 통틀어서 이르는 말.

- nejedná se o přizpůsobení klasické čínštiny korejštině jako v *idu*, ani o pokus zapsat korejštinu jako takovou pomocí znaků jako u *hjangčchal*

- **pomocný prostředek k usnadnění čtení a chápání textu psaného v klasické čínštině**

- text čitelný i bez *kugjöl*; pouhé usnadnění četby, interpretace a překladu

- určeno pro žáky a studenty, kteří ještě plně neovládali *hanmun*, popř. v textech k hlasitému čtení

- členění textu připojováním **koncovek (현토/懸吐)** a naznačení logických a gramatických vztahů

Kugjöl ovlivňoval interpretaci čínského textu a vykládal text určitým způsobem!

- autoritativní způsoby čtení klasických konfuciánských spisů

Dva základní typy kugjöl:

1. 석독구결(釋讀口訣)

2. 순독구결(順讀口訣)

Ad 1) 석독구결(釋讀口訣) / též 훈독구결(訓讀口訣)

- značky usnadňující „významové čtení“, tj. v zásadě překlad čínského textu do korejštiny při čtení

- korejské partikule a koncovky, značky naznačující, jak přeskupit úseky čínského textu

- umožňoval **číst** text v klasické čínštině **korejsky** (výsledek podobný jako u *hjangčchal*, pomocí *hjangčchal* ale bylo možné korejštinu přímo **zapsat!**)

- značky zapisovány po obou stranách znaků (napravo i nalevo) a někdy dokonce zasahovaly do samotného znaku.

Dva formálně odlišné systémy *söktok kugjöl*.

a) 자토석독구결(字吐釋讀口訣)

- partikule a koncovky zapisovány původními čínskými znaky (**정자**), nebo zjednodušenými formami (**약체자/생략자**)

Příklad 자토석독구결(字吐釋讀口訣)

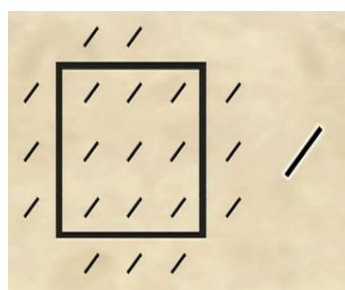
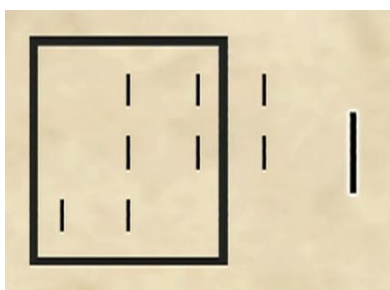
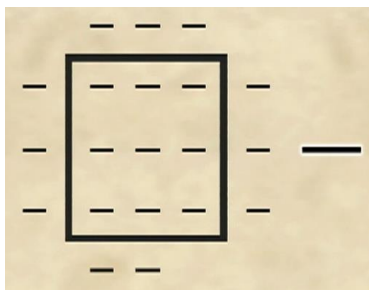
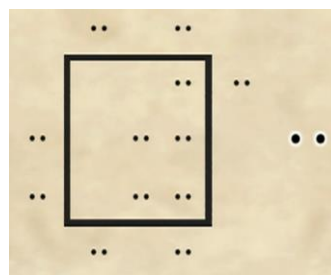
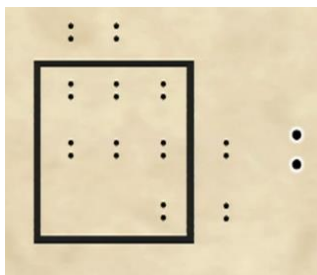
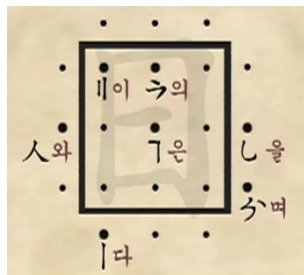
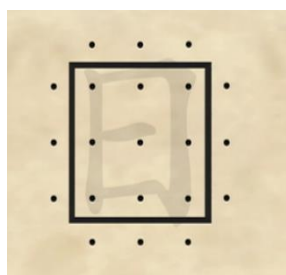
Pořadí čtení: 1. 初地, 2. 念, 3. 忘, 4. 不

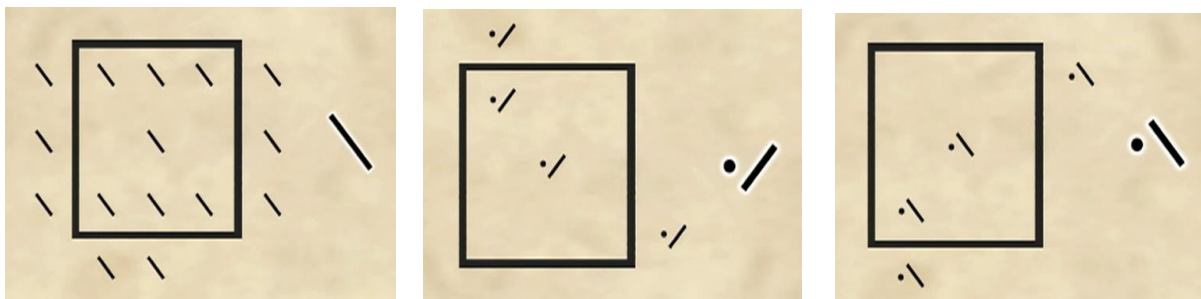
Interpretace: 초지를 생각하기를 잊지 않다 (초지 – první z deseti polí na cestě k dokonalému probuzení).

b) 점토석독구결(点吐釋讀口訣)

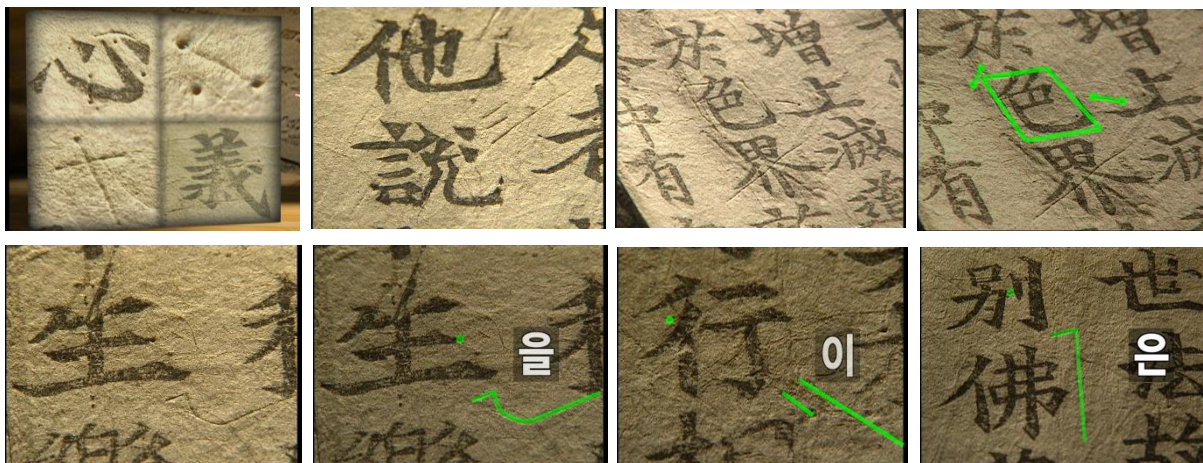
- partikule a koncovky zapisovány pomocí teček 점(點) a čárek 선(線)
- čínský znak pojímán jako čtverec s devíti pozicemi uvnitř (3 x 3), dvanácti pozicemi na vnějších stranách (4 x 3), plus čtyři pozice ve vnějších rozích; celkem tedy **25 pozic** (na pozicích tečky, dvojtečky, různě orientované čárky, popř. kombinace teček a čárek)
- možnost vyjádření několik stovek různých partikulí, koncovek a jejich kombinací.

Příklady rozdělení polí v čomtcho kugjŏl

Příklady čomtcho kugjöl (na části obrázků zvýrazněno zeleně):

Tečky a čárky zapisovány tuší, nebo rydlem, tzv. kakpchi 각필 (角筆)

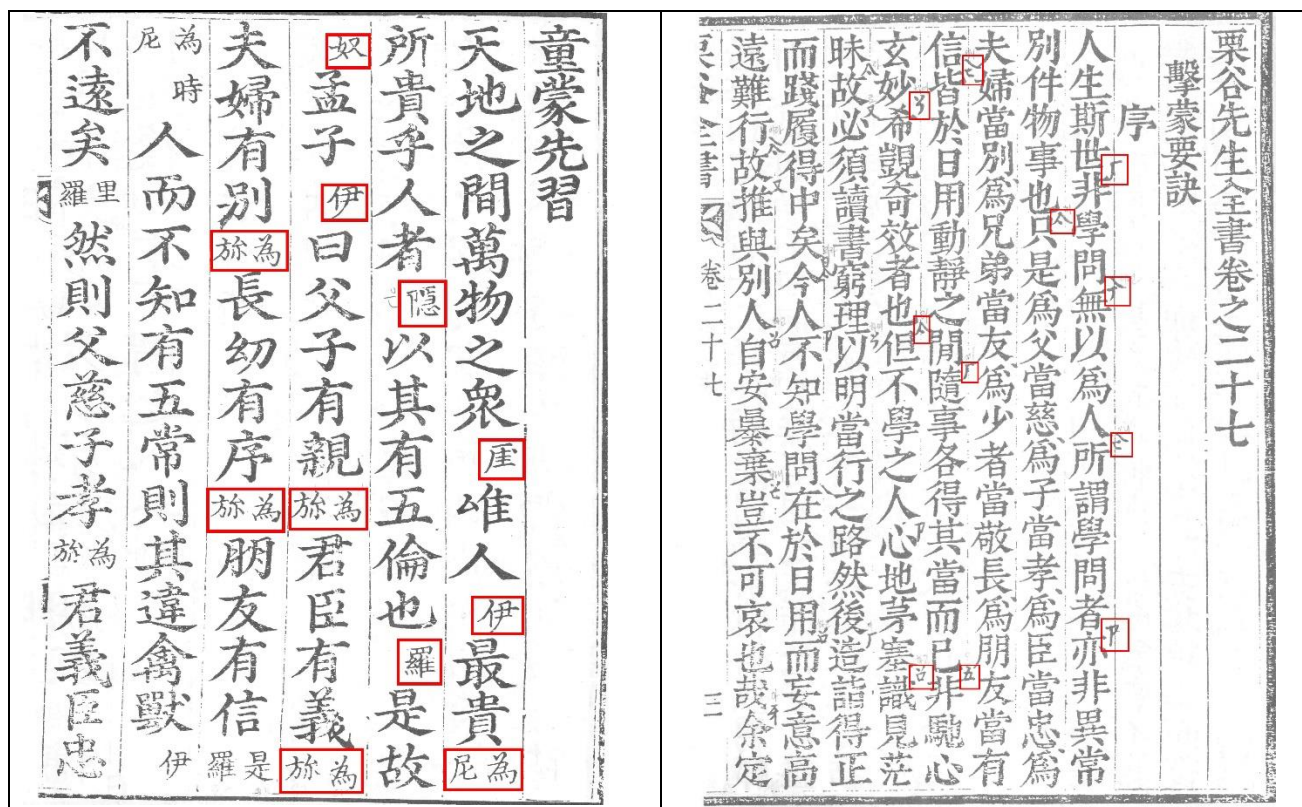
Rydlo kakpchi a čtení čomtcho kugjöl

Ad 2) 순독구결(順讀口訣) / 음독구결(音讀口訣)

- *sundok* „čtení po pořádku“ (v souladu se slovosledem čínského originálu)
- alternativní název *umdok kugjöl* „fonetické čtení“ není úplně přesný; foneticky se znaky četly i v *sōktok kugjöl*.
- rozšíření *sundok kugjöl* v pozdější době – masivně od 15. století (dřív *sōktok kugjöl*)
- po vytvoření korejského písma v 15. století funkci *sōktok kugjöl* převzaly „výklady psané vulgárním písmem“ 언해(諺解).
- převaha *sundok kugjöl*, jako pomůcky pro usnadnění a porozumění čínsky psanému textu (nikoliv ulehčující překlad)
- způsob zápisu - buď menší znaky za části textu, nebo vpisování napravo od svislého textu

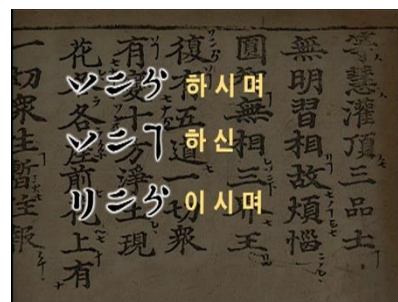
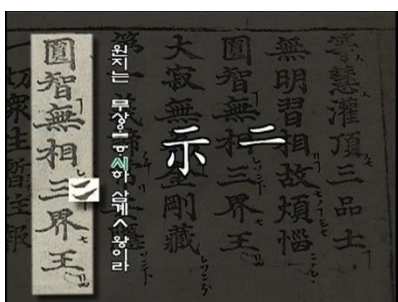

- v používání je patrný určitý vývoj:

- od **standardizace výběru** znaků (zápis dané slabiky jedním vybraným znakem)
- ke **zjednodušení formy** a snížení počtu tahů
- vytvoření **ustáleného, omezeného inventáře** gramatických prostředků

Příklady zjednodušování znaků

Inventář nejužívanějších partikulí a koncovek *kugjŏlu* a jejich kombinací (구결표/口訣表)

1. 음을 따라 만든 것

	구결	음	한자	구결	음	한자	구결	음
隱	P	은,는,ㄴ	乙	乙	을,를,ㄹ	匡	ㄱ	에,애
刀	刀	도	面	ㅍ	면	屎	尸	히
牙	牙	아	也	ㅌ	야	旅	尔	며
古	口	고	尼	ㄷ	니	羅	ㄴ	라
時	寸	시	多	ㅌ	다	小	小	소
那	尹	나	代	ㄷ	대	乎	ㄷ	호
淚	尸	러	奴	又	노,로	於	ㄴ	어
里	回	리	舍	士,舍	사	西	西	서
馬	馬	마	言	言	언	矣	ㅌ	의
底	ㄱ	저	五	五	오	丁	丁	정
巨	ㄷ	거,커	由	申	시			

4. 실용례

하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하
하고	하니	하나라	하야	하야는	하야난	하나니	하라	하나라	하시니	하며	하시면	하신대	하신대	할새	하노라	하노니	하소서	하더니	이니
하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하
이나	이라	이란도	이어니	이어늘	이어든	이러니	이러이다	이가	이리소	이아	호대	호대	호니	호리라	호이다	으로	로다	로대	로이다
하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하	하
로이다	나	리오	언청	언마는	케이다	이실새	하실새	하사	하사	인저	인대	이니이다							

Korejské písmo 훈민정음 (한글)

- v předmoderní Koreji velmi nízká míra gramotnosti (vládnoucí šlechta, odborné profese - lékaři, tlumočníci, nižší úředníci) → dáno mj. i složitostí používaného systému písma – čínských znaků

Náročnost zvládnutí dána **ideografickým charakterem** – trichotomie **forma (형) x význam (의) x fonetická interpretace, zvuk (음)**

a) **forma - grafická složitost** (až 64 jednotlivých tahů na znak; několik desítek tisíc znaků)

b) význam - obtížně odvoditelný z formy

- (symbolický/nemotivovaný charakter, nikoliv ikonický)

- rozšiřování, zužování a posunu významů → **polysémantičnost, mnohovýznamovost znaků**

c) **zvuk, fonetická interpretace** – špatně odvoditelná z grafické podoby, vychází z jazyka s odlišným fonologickým systémem

Znakové systémy zapisující korejštinu - **složitě a těžkopádné** → **praktická potřeba něčeho jiného.**

- požadavek doby po nástupu nové dynastie I (Čosŏn) – reformy, potřeba osvěty, politický zájem na zlepšení životních podmínek poddaných (propagace lepších postupů a metod v zemědělství, lékařství apod.)

- nutné zvýšiť gramotnosť populácie

Král Čanghŏn, známý pod posmrtným jménem Sedžong (1397-1450; vláda 1418-50)

- dřív se korejské písmo považovalo za kolektivní produkt panovníka a mladých progresivních učenců ze „Shromáždění moudrých (집현전)“ x zásadní úloha Sedžonga

První dochovaná zmínka týkající se korejského písma (1443)

„Anály královské dynastie Čosŏn“ (조선왕조실록)

세종실록(世宗莊憲大王實錄) 102 권, 세종 25 년 12 월 30 일 (1443/4)

<http://sillok.history.go.kr/main/main.do>

원문

是月, 上親制諺文二十八字, 其字倣古篆, 分爲初中終聲, 合之然後乃成字, 凡于文字及本國俚語, 皆可得而書, 字雖簡要, 轉換無窮, 是謂《訓民正音》

국역

이달에 임금이 친히 언문(諺文) 28 자(字)를 지었는데, 그 글자가 옛 전자(篆字)를 모방하고, 초성(初聲)·중성(中聲)·종성(終聲)으로 나누어 합한 연후에야 글자를 이루었다. 무릇 문자(文字)에 관한 것과 이어(俚語)에 관한 것을 모두 쓸 수 있고, 글자는 비록 간단하고 요약하지마는 전환(轉換)하는 것이 무궁하니, 이것을 훈민정음(訓民正音)이라고 일렀다.

전자(篆字) – staré pečetní písmo

이어(俚語) – lidová, prostá řeč

- v daném měsíci panovník osobně vytvořil 28 písmen vulgárního písma (záznam o hotovém produktu – utajovaný projekt?)
- inspirace tehdejšími známými písmy – sanskrt, mongolské, tibetské, phagspa (2. pol. 13. stol.)
- navzdory pravděpodobné inspiraci **naprosto originální písmo** - nevzniklo modifikací stávajícího písma (naprostá většina světových písem odvozená z 1. egyptských hieroglyfů, 2. čínských znaků, 3. sumerského klínového písma, n. 4. sumerských hieroglyfů).

Kniha Hunmindžöngŭm (훈민정음) (1446)

세종실록 113 권, 세종 28 년 9 월 29 일 (1446)

○是月, 訓民正音成。御製曰:

國之語音, 異乎中國, 與文字不相流通, 故愚民有所欲言, 而終不得伸其情者多矣。予爲此憫然, 新制二十八字, 欲使人(易)習, 便於日用耳。ㄱ牙音, 如君字初發聲, 竝書如蚪字初發聲。ㅋ牙音, 如快字初發聲。ㅇ牙音, 如業字初發聲。...

이달에 《훈민정음(訓民正音)》이 이루어졌다. 어제(御製)에, "나랏말이 중국과 달라 한자(漢字)와 서로 통하지 아니하므로, 우매한 백성들이 말하고 싶은 것이 있어도 마침내 제 뜻을 잘 표현하지 못하는 사람이 많다. 내 이를 막하게 여기어 새로 28 자(字)를 만들었으니, 사람들로 하여금 쉬 익히어 날마다 쓰는데 편하게 할 뿐이다.

ㄱ은 아음(牙音)이니 군(君)자의 첫 발성(發聲)과 같은데 가로 나란히 붙여 쓰면 규(虬)자의 첫 발성(發聲)과 같고, ㅋ은 아음(牙音)이니 쾌(快)자의 첫 발성과 같고, ㅇ은 아음(牙音)이니 업(業)자의 첫 발성과 같고 ...

Záznam sestává z:

- panovníkovy **předmluvy** (어제서문) (motivy vytvoření)
- **příkladů** (예의) (tvary písmen a jejich fonetická interpretace pomocí čínských znaků, základní pravidla spojování písmen do slabik při zápisu)
- **předmluva/doslov Čong Indžiho** (정인지 서문).

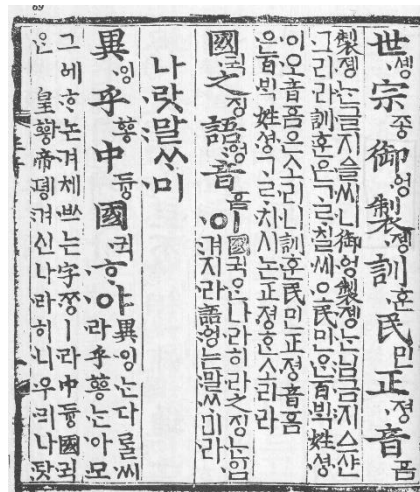
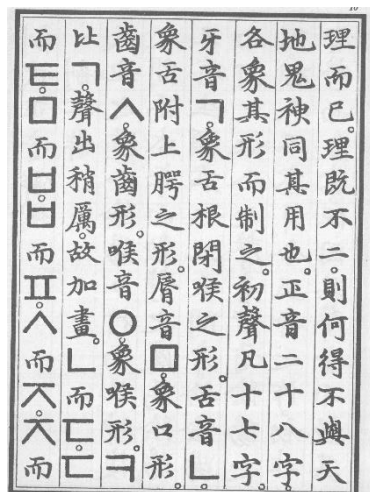
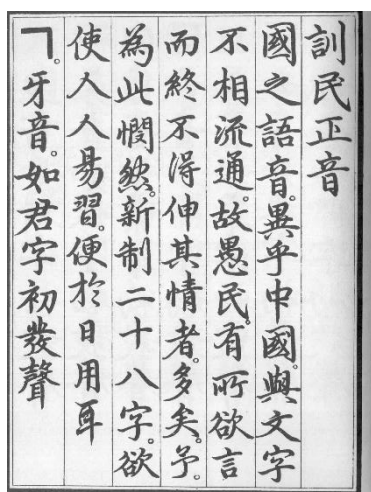
- samotná kniha „ztracená“ - spekulace ohledně původu tvaru písmen
- v roce 1940 nález **vysvětlení a příkladů** (해례) – **Härjebon** (해례본/解例本) (součástí sbírky galerie **Kansong**)
- rozměry cca 32 x 16 cm; **bez titulního listu a prvních dvou stran**
- později **dopsáno podle dochovaných zdrojů** (zmíněný záznam v **Sedžong sillok** a korejská verze předmluvy, která je součástí knihy **Wörin sŏkpo** z roku 1459); nedokonalá rekonstrukce i převaz knihy.
- v roce 1962 prohlášeno **Národním pokladem** (국보) č. 70
- v roce 1997 zapsáno do registru UNESCO – **Memory of the World** (세계기록유산)

- v tištěné podobě v oběhu **fotokopie**:

- *Společností pro studium korejského jazyka* (조선어학회) z roku 1946
- nakladatelstvím *Tchongmungwan* z roku 1957

- dnes známý **zkrácený korejský překlad předmluvy** (vyšlo v prvním svazku knihy 월인석보 (1459))
- korejská verze označována jako **훈민정음 언해본**(諺解本), popř. **국역본**(國譯本)

Upravené fotokopie 훈민정음 해례본 (解例本) a 언해본(諺解本)

- původně *härjebon* dochovaný pouze v jednom exempláři - v roce 2008 v médiích zpráva o existence dalšího exempláře
- různá jména kvůli rozlišení:
  - dříve nalezený exemplář **안동본**, popř. podle místa uložení **간송본**
  - nově nalezený exemplář (ve špatném stavu) **상주본**, podle města 상주

Struktura a obsah knihy Hunmindžongŭm

- digitální verze fotokopie z *Tchongmungwanu* je pohodlně přístupná na stránkách Digital Hangeul Museum: <http://archives.hangeul.go.kr/scholarship/nationalTreasure/view/216>

Struktura (on-line dostupné) knihy *Hunmindžöngüm* (66 stran)

세종대왕/어제 서문	예의	해례 (5 해 1 례)						정인지 서문
motiv vytvoření písma	tvar písmen a jejich fonetická interpretace	제자해	초성해	중성해	종성해	합자해	용자례	obecný výklad, okolnosti tvoření...
		principy určující tvar písmen podle způsobu tvoření hlásek; zasazení do kontextu neokonfuciánské kosmologie					praktické použití písmen	

1. Sedžongova předmluva a příklady (어제서문/御製序文, 예의/例義)

- část psaná s největší pravděpodobností přímo panovníkem – celkem 7 stran
- od dalších částí knihy odlišené graficky – panovníkův text je psán většími znaky a jiným fontem (na jedné straně 7 sloupců po 11 znacích, zatímco text poddaných je psán v 8 sloupcích po 13 znacích)
- kaligrafické ztvárnění znaků od Sedžongova třetího syna – vévody z Anphjōngu (안평대군)
- popis motivace vedoucí k vytvoření nového písma

(pracovní) překlad:

„Hlásky řeči naší země se liší od hlásek čínštiny, a tak jsou čínské znaky nevhodné pro obecné vzájemné dorozumívání. Proto i když chce nevzdělaný poddaný něco sdělit, v mnoha případech se mu nakonec nepodaří vyjádřit, co má na srdci. Bylo mi to velice líto, protože jsem nově vytvořil 28 písmen tak, aby se je mohli obyčejní lidé snadno naučit a pohodlně používat v každodenním životě.“

- dále **výčet grafémů, charakteristika z hlediska místa artikulace a fonetická interpretace** (využívající čínských znaků; např. ㄱ je stejné jako počáteční hláska při výslovnosti znaku 군/君)
- u **samohláskových grafémů** je uvedená **pouze fonetická interpretace** (mediála ve výslovnosti uvedeného znaku)

Uvedena i základní **pravopisná pravidla**:

- pro zápis finál se používají stejné grafémy, jako pro zápis iniciál
- napjaté varianty ㄱ, ㄷ, ㄹ, ㅈ, ㅊ, ㅌ jsou zapisovány „**paralelním**“ (zdvojeným) psaním 병서/並書; zdvojeně lze psát i finály!
- kroužek pod grafémy labiál, tzv. „**návazné**“ psaní 연서/連書, se používá k zápisu „lehkých“ labiál (순경음)
- v rámci tzv. „**přidruženého**“ psaní 부서/附書 se mediály . — ㅏ ㅑ ㅓ ㅕ ㅗ ㅛ ㅜ ㅠ (ležaté) píšou pod iniciály, mediály ㅣ ㅟ ㅢ ㅥ ㅧ (stojeté) pak napravo od iniciály.
- **písmena se spojují** do větších jednotek (slabik) z toho důvodu, že „teprve spojením se vytváří zvuk“
- posledním ustanovení je pravidlo o psaní teček (0,1,2) napravo od slabiky k **označení tónů**

2. Vysvětlivky a příklady (훈민정음 해례/訓民正音 解例)

- podrobné vysvětlivky a pravidla užití (52 stran) sepsané mladými, progresivními literáty z Čipjōndžōnu.
- nejčastěji je uváděno 8 spolupracovníků: 정인지, 최항, 박팽년, 신숙주, 성삼문, 강희안, 이개, 이선로
- základní pojetí světa vychází z představ o **dvou principech/energiích jin a jang** (음양/陰陽) a **pěti prvcích, resp. fázích, či živlech** (오행/五行)
- nic mezi nebesy a zemí není mimo principy *jinu* a *jangu* a výjimkou není ani lidská řeč.
- *Správné hlásky* (písmo) nejsou výsledkem nějakého namáhavého intelektuálního hledání, ale pouze důsledně vychází z principů příslušných řečových zvuků.

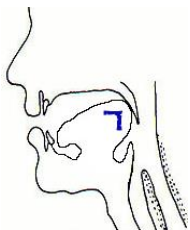
Správné hlásky (정음/正音) tvoří 28 písmen (자/字)

- písmena „vytvořena zobrazením příslušného tvaru“ (korelace mezi hláskou a grafémem používaným k jejímu zápisu); tvar písmen napodobuje vzhled souvisejících orgánů při artikulaci hlásek.
- zapisované hlásky se dělí na **iniciály (초성)**, **mediály (중성)** a **finály (종성)** (slabičná struktura CVC).

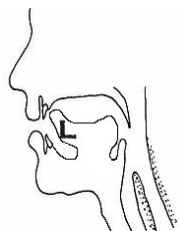
Iniciály (초성/初聲)

- celkem **17 hlásek** a jim odpovídajících písmen
- **5 základních grafémů** (ㄱ, ㄴ, ㄹ, ㅁ, ㅇ) napodobuje tvar mluvidel při artikulaci, ostatní se odvozují
- písmena/hlásky jsou definovány místem artikulace, jak je to běžné v moderní fonetice

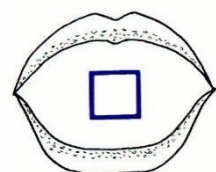
1. stoličkový zvuk (아음/牙音) ㄱ zobrazuje tvar kořene jazyka uzavírající hrdlo

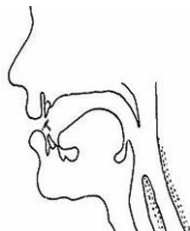
2. jazyčný zvuk (설음/舌音) ㄴ zobrazuje tvar jazyka dotýkajícího se horních dásní

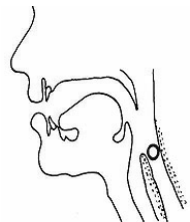
3. retný zvuk (순음/唇音) ㅁ zobrazuje tvar úst při obouretné artikulaci

4. zubový zvuk (치음/齒音) ㄷ zobrazuje tvar špičáku

5. hrdelní zvuk (후음/喉音) ㅇ zobrazuje tvar hrdla (průřez)

- prosté varianty hlásek/grafémů brány jako **základní**
- foneticky příbuzné zvuky s přidanými artikulačními rysy jsou považovány za **odvozené**; odvozování grafémů se zpravidla provádí jednoduchým **přidáním tahu** (가획/加劃).
- „ㄱ ve srovnání s ㅋ je hrubší zvuk, proto se přidává tah. Podobně je to i s rozdíly mezi ㄴ a ㄷ, ㄷ a ㅌ, ㅌ a ㅍ a ㅍ, ㅍ a ㅊ, ㅊ a ㅈ, ㅈ a ㅊ, ㅊ a ㅊ ...“
- přidáním tahu se tak tvoří **9 dalších písmen** (ㅋ, ㆁ, ㆁ, ㆁ, ㆁ, ㆁ, ㆁ, ㆁ, ㆁ)
- další dva grafémy jsou **polojazyčné** ㄹ (반설음/半舌音) a **polozubové** ㅃ (반치음/半齒音); také zobrazují tvar jazyka a zubů (vztaženo k ㄴ a ㄷ), ale jsou jiné podstaty (異體), a proto se netvoří přidáním tahu.
- posledním grafémem pro zápis iniciál je **stoličkové** ㅇ (아음/牙音), patřící do velární řady ㄱ, ㅋ, ㆁ
- **spřežky** psané „**paralelním**“ (**zdvojeným**) **psáním** 병서/並書 se do počtu písmen nezahrnují, jde o **kombinace**, nikoliv odvození základních grafémů...

Iniciály jsou dále vztaženy k **pěti prvkům/fázím** (오행/五行)

1. hrdelní zvuky (ㅇ ㅁ ㅎ ㅎ) – **voda** (수/水): hluboké, vlhké, volné a jasné, bez překážek plynou jako voda z hlubin
2. stoličkové (ㄱ ㅋ ㆁ ㆁ) – **dřevo** (목/木): nerovné, dlouhé; jadrnější než hrdelní, nejsou tak prázdné; vyrůstají z hrdla jako dřevo z vody a mají určitější tvar
3. jazyčné (ㄴ ㄷ ㅌ ㄹ) – **ohně** (화/火): pronikavé a pohyblivé; zvuky tvořené jazykem se převrací a převalují jako šlehající plameny
4. zubové (ㅍ ㅊ ㅈ ㅊ) – **kov** (금/金): tvrdé a krájí; nejprve rozdrobené, ale pak se slévají jako přetavená ruda
5. retní (ㅁ ㅍ ㅍ) – **země** (토/土): tvoří čtverec, plochu, spojují se, jsou obsáhlé a rozlehlé

- hlásky/grafémy vztaženy i k **ročním obdobím** (4 + konec léta), **světovým stranám** (4 + střed) a **tónům pentatonické stupnice**

- hlásky se dále dělí podle **způsobu artikulace**, resp. podle výsledného **akustického dojmu** (jako v auditivní lingvistice); základní dělení je na hlásky **jasné (čisté)** x **matné (zastřené, tupé, temné)**

1. **plně čisté** (전청/全淸) → neaspirované a neznělé prosté konsonanty (závěrové, třené); artikulované s nejmenším úsilím - ㅇ ㄱ ㄴ ㄷ ㅌ ㅍ
2. **sekundárně čisté** (차청/次淸) → aspirované, neznělé - ㅎ ㅋ ㆁ ㆁ ㆁ
3. **plně zastřené** (전탁/全濁) → napjaté (považovány za znělé) - ㅎ ㄱ ㄴ ㄷ ㅌ ㅍ
4. **ani čisté, ani zastřené** (불청불탁) → nazály, likvidy - ㅇ ㆁ ㄴ ㄷ ㅌ ㅍ

Skupiny hlásek popisovány v rámci podskupin i vzájemném vztahu:

- ㄴ ㅍ ㅇ se vyznačují minimem tření (artikulačního šumu), a proto patří mezi základní hlásky
- ㅍ ㅈ jsou obě čisté, ale ㅍ je uvolněnější, proto je základnější z hlediska tvoření písmen
- ㅇ kořen jazyka blokuje hrdlo (nazála) – je podobné ㅇ (od začátku matení a záměny); je to zvuk stoličkový, ale tvar přijal podle hrdla; je jako dřevo rostoucí z vody – měkký, vodnatý výhonek
- ㄱ tvoří charakter, podstatu stromu, ㅋ symbolizuje vzrůst a ㆁ plný rozkvět
- když se „čisté“ srazí, vzniknou „zastřené, temné“ – proto psány vedle sebe (paralelní psaní 병서/並書)

Mediály (중성/中聲)

- 11 samohláskových grafémů

- tři základní vycházejí z podoby tzv. „tří mohutností“ (삼재/三才), tj. **nebes** (하늘 천/天), **země** (땅 지/地) a **člověka** (사람 인/人)

- při popisu hlásek je použito jak obrazných přirovnání, tak poměrně exaktních kritérií posunu jazyka (předové x zadní)

• (tzv. „spodní a“) – vyslovuje se se zataženým jazykem (zadní), hluboký (otevřený) zvuk; stejně jako nebesa přichází jako první a má po nich kruhový tvar (plná tečka)

— - při výslovnosti je jazyk lehce vtažený, zvuk není ani hluboký, ani mělký – plochý (placatý) jako země, stejně jako ona přichází druhý

| - jazyk je při výslovnosti nezatažený (přední hláska), zvuk je mělký; písmeno je odvozené ze vzprámeného člověka, který v procesu tvoření přišel na řadu jako třetí

- následuje 8 mediál, které jsou střídavě otevřené a zavřené, resp. nezaokrouhlené a zaokrouhlené; tvarově jsou pak kombinací předchozích třech základních grafémů

⊙ je jako • ale se zaokrouhlenými ústy; vzniká spojením • a — (nebes a země)

⊔ je jako • ale otevřenější; vzniká spojením člověka a nebes (člověk jako završitel přírodních projevů)

⊖ je jako — ale zaokrouhlené; pochází ze země a symbolizuje její prvotní spojení s nebesy

⊗ je jako — ale otevřenější

- zajímavý je popis jotovaných hlásek – nejsou analyzovány jako spojení glidu a vokálu, ale jako vokály vycházející z [i]!

⊙ je stejné jako ⊖, ale vychází/povstává z |

⊔ je stejné jako ⊗, ale vychází/povstává z |

⊖ je stejné jako ⊗, ale vychází/povstává z |

⊗ je stejné jako ⊔, ale vychází/povstává z |

Samohlásky a jejich grafémy jsou děleny do dvou základních skupin, a sice:

a) **jangové** - ⊙ ⊔ ⊖ ⊗

b) **jinové** - ⊖ ⊗ ⊔ ⊙

- **jang** je základním principem nebes symbolizovaných v písmu tečkou; jangové jsou tedy grafémy, kde **tečka** dominuje, tzn., že je **nahoře**, nebo **na vnější straně** (v tradičních knihách čtených z našeho pohledu odzadu to znamená **vpravo**)

- **jin** je základním principem země symbolizované v písmu vodorovnou čárkou; jinové jsou tedy grafémy, kde dominuje vodorovná čárka, tzn., že **tečka** je **dole**, nebo **na vnitřní straně (nalevo)**

- všechny odvozené hlásky/grafémy mají společný element *jang*

- dále jsou všechna písmena pro mediály spojením nebes, země a člověka

- jotované mají společný element člověka (představovaného písmenem |)

- kromě jin/jangové charakteristiky jsou mediálám připisovány vlastnosti spojené s pěti fázemi (např. ⊙ se zrodilo z nebes jako první, čímž odpovídá **vodě**, která byla též zrozena první po nebesích; ⊔ je druhé,

odpovídá tedy **dřevu**, které se zrodilo z nebes po vodě; 一 je první zrozené ze země a odpovídá tak **ohni**, 二 se ze země zrodilo jako druhé a odpovídá **kovu** atd.

Vytvoření samostatné řady plnohodnotných grafémů pro zápis vokálů – originální počín

Finály (중성/終聲)

- finály navazují na iniciály a mediály a završují znak („teprve, když se znaky spojí, vytvoří zvuk...“)
- pro zápis finál se používají stejné grafémy jako pro zápis iniciál
- zčásti se zde zřejmě uplatnila i filozofická představa cykličnosti, kdy se na konci vše vrací k počátku
- vzhledem k fonetické neutralizaci hlásek na pozici finály se udává možnost používat v písmu pouze 8 grafémů podle skutečné výslovnosti (v reálu v zájmu usnadnění porozumění textu používáno grafémů více)

Přijetí nového písma

- zdůvodnění a obhajoba nového písma v doslovu Čong Indžiho
- jako se liší regionální geografické a klimatické podmínky, liší se i přirozené řečové zvuky místních mluvčích
- lidé dávnověku vytvořili čínské písmo podle zvuků; problém je, že cizí, tj. nečínské jazyky mají své zvuky, ale často nemají své písmo; používají pak čínské znaky, což je jako strkat hranatý kolík do kulaté dírky.
- možnosti čínských znaků k zápisu jiných jazyků jsou omezené (v Koreji *idu*, *hjangčchal*)
- panovník vytvořil 28 nových písmen, která se mohou téměř neomezeně kombinovat a jednoduše zaznamenávat řeč. Bystrý člověk se naučí za dopoledne, hloupý za deset dní.
- lze použít i k výkladu klasické čínštiny, či k doslovnému zápisu soudních pří
- vskutku úžasný počín, díky němuž bude „ve východní zemi navěky rozptýlena temnota

Protesty ze strany konzervativních konfuciánských učenců (Čchö Manli) - **argumenty proti novému písmu:**

Písmo jako takové je sice skvělé, ale:

- Korea odedávna přebírala čínskou kulturu a civilizovala se pod jejím vlivem
- v současné době má/usiluje o obdobný politický systém, státní ideologii, kulturní a společenské normy jako jsou v Číně; používá i stejné písmo (psaný jazyk), což z ní činí civilizovanou zemi!
- pokud se na čínském císařském dvoře dozví, že Korea má a používá vlastní písmo, bude z toho diplomatická ostuda (idea 事大慕華)
- vlastní písmo mají Mongolové, Džurdženové, Japonci a další barbaři (obava z pádu mezi ně)
- Čína kultivuje a mění barbarskou kulturu, nikoliv obráceně! (otázka diplomatické a státní prestiže)
- nové písmo není potřeba (existuje *idu* odvozené z ušlechtilých čínských znaků)
- zavedení nového písma bude demotivující pro nižší úředníky, kteří se přestanou snažit naučit se klasickou čínštinu; učení se znakům není jen otázkou získávání vědomostí, ale také a především **kultivace osobnosti!**
- používání jednoduchého nového písma povede k úpadku nejen (neokonfuciánské) duchovní kultury, ale i všeobecných poměrů a společenské morálky (společenské normy formulovány v čínsky psaných klasických spisech)
- panovník při tvoření písma mrhal drahocenným časem, který měl využít k plnění vladařských povinností, nebo ke studiu.

Další vývoj

Navzdory Sedžongovým snahám odpor elit vůči novému písmu nakonec po jeho smrti převážil a používání *hunmindžongŭmu* tak zůstalo omezené na neoficiální, soukromou sféru (viz výše).

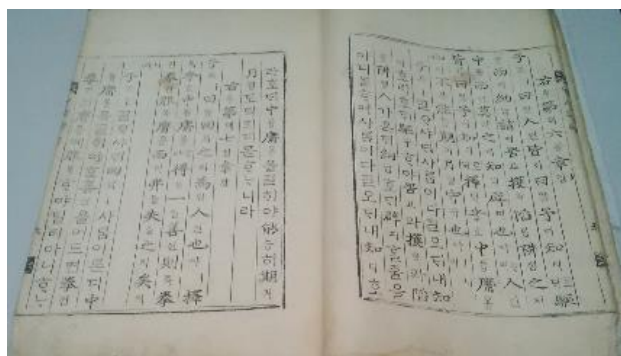

Hlavní oblasti uplatnění „správných hlásek“:

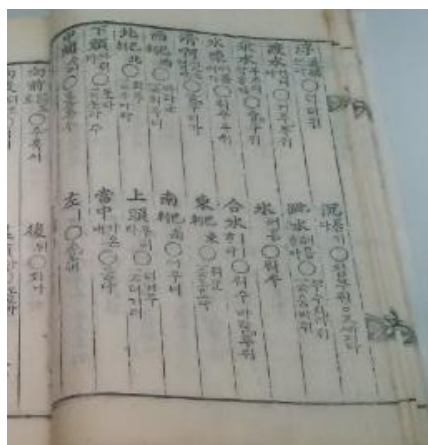
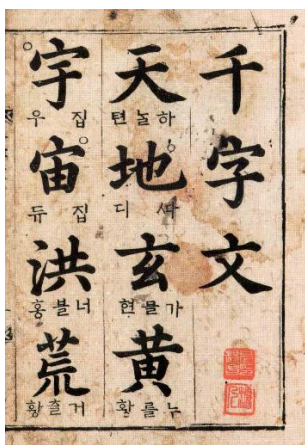
- neoficiální psaná komunikace nižších vrstev (dokumenty psané korejsky neplatily v úředním styku!)
- překlad panovnických výnosů určených neurozeným poddaným 윤음언해 (綸音諺解)
- soukromá korespondence žen (i urozených); literáti (včetně příslušníků královského rodu) používali čongŭm v písemném styku se ženami (언간/諺簡)
- výuka dětí (předstupeň výuky znaků a *hanmunu* – označení výslovnosti znaků, vpisování pomocných značek)
- překlad konfuciánských didaktických děl a buddhistických sůter

Příklady užití Správných hlásek

a) překlady buddhistických písem a konfuciánských děl

b) výuka znaků, cizích jazyků a soukromá korespondence

- k zásadní renesanci domácího korejského písma a k jeho oficiálnímu uznání došlo až v 90. letech 19. stol. (**reformy „kabo“ 1894-95**) – vzrůstající se nacionalismus, rostoucí zájem o mateřský jazyk (písmo=jazyk)
- korejské písmo bylo zavedeno do úředního užití ve smíšeném stylu s čínskými znaky (srozumitelnost)
- vydávání novin, časopisů a knih
- zavádění systému moderního školství s korejsky psanými učebnicemi
- přejmenování na *hangŭl* („velké“, popř. „korejské“ písmo)
- po krátkém ústupu v době nucené japanizace, comeback po osvobození
- důležitá úloha *hangŭlu* v boji s negramotností (večerní školy)
- polemika ohledně dalšího užívání čínských znaků, n. **výhradního užití korejského písma** (한글정용)
- v poválečném období (zejména na poč. 70. let) nástup „**hangŭlové generace**“ (한글세대)

Dnes jeden z největších pokladů národního kulturního dědictví

National Hangeul Museum (국립한글박물관) - <http://www.hangeul.go.kr/main.do>

- instituce sloužící k široké propagaci kulturní hodnoty a „výjimečnosti“ korejského písma

